

РОЗДІЛ 13. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУЧАСНОЇ ПРАВОВОЇ НАУКИ

УДК [351:340.132.6](477)

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.5.39>

ВІЙСЬКОВЕ ПРАВО ТА ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБОРОНИ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Богуцький П.П.,
доктор юридичних наук, доцент,
завідувач наукової лабораторії
військового та міжнародного гуманітарного права
Державної наукової установи
«Інститут інформації, безпеки і права
Національної академії правових наук України»,
заслужений юрист України
ORCID: 0000-0003-3537-6991
e-mail: boguckijpavlo@gmail.com

Бобров Ю.О.,
кандидат юридичних наук,
провідний науковий співробітник
Державної наукової установи
«Інститут інформації, безпеки і права
Національної академії правових наук України»,
заслужений юрист України,
ORCID: 0000-00016164-4279
e-mail: yubobrov0307@gmail.com

Богуцький П.П., Бобров Ю.О. Військове право та правове забезпечення оборони України в умовах сучасного збройного конфлікту.

У статті визначено особливості змісту та дії військового права в умовах сучасного збройного конфлікту, здійснена характеристика практичного застосування військового права у контексті правового забезпечення оборони, воєнної безпеки України з урахуванням змін у військово-правовій реальності, що відбулися під час відсічі російської агресії проти України. Акцентовано увагу на сутності та складових військового права як самостійній галузі права у національній системі права, на еволюції військово-правової доктрини, котра має набути пріоритетних ознак в умовах збройного конфлікту. Встановлено, що парадигма військового права розкривається у напрямку досягнення мети цієї галузі права, якою є ефективне правове забезпечення оборони, стан воєнної безпеки тощо.

Визначено тенденцію постійної плинності військово-правової норми у її узагальненому значенні, адаптивної зміни змісту, форми та спрямованості військово-правових норм відповідно до характеру та змісту військових відносин, які складаються в умовах інтенсивного збройного конфлікту. Військово-правова реальність в умовах збройного конфлікту визначає відповідні напрями розвитку військово-правової доктрини, передбачає ті напрями наукових досліджень, які мають бути зорієнтовані на досягнення практичних результатів щодо правового забезпечення воєнної безпеки, оборони держави. Водночас, військове право як система норм, що здійснюють правове регулювання військових, цивільно-військових відносин, утворює нормативно-правову складову правового забезпечення оборони та зазнає впливу діяльності щодо правового забезпечення оборони на зміст і пріоритетність військово-правового регулювання, на структуру та якісні характеристики військового права.

Узагальнено, що у сучасних умовах правове забезпечення оборони об'єктивує зміни до військового законодавства, які мають досягти ефективного правового регулювання військових, цивільно-військових відносин під час виконання завдань щодо адміністрування у сфері оборони, ресурсного забезпечення заходів оборони, мобілізаційної підготовки та мобілізації, проходження військової служби, бойового застосування військ, забезпечення військової дисципліни, підтримання військового правопорядку, соціального захисту військовослужбовців, членів їхніх сімей, що своєю чергою для ефективного правозастосування обумовлює необхідність утворення та організації діяльності системи військової юстиції.

Ключові слова: військове право, правове забезпечення оборони, воєнна безпека, військово-адміністративне право, операційне право, військово-дисциплінарне право, мобілізаційна підготовка і мобілізація, право військової служби, соціальний захист військовослужбовців і членів їхніх сімей, військовий правопорядок, система військової юстиції.

Bohutskiy P.P., Bobrov Y.O. Military law and legal support for Ukraine's defense in the context of modern armed conflict.

The article defines the peculiarities of the content and operation of military law in the context of modern armed conflict, provides an operational description of military law in the context of legal support for the defense and military security of Ukraine, taking into account changes in the military-legal reality that occurred during the repulsion of Russian aggression against Ukraine. Attention is focused on the essence and content of military law as an independent branch of law in the national legal system, on the evolution of military legal doctrine, which should become a priority in the context of armed conflict. It has been established that the paradigm of military law is revealed in the direction of achieving the goal of this branch of law, which is effective legal support for defense and the military security.

A tendency has been established towards the constant fluidity of military law norms in their generalized meaning, adaptive changes in the content, form, and direction of military law norms in accordance with the nature and content of military relations that arise in conditions of intense armed conflict. The military-legal reality in conditions of armed conflict determines the relevant directions for the development of military-legal doctrine and provides for areas of scientific research that should be focused on achieving practical results in terms of legal support for military security and state defense.

At the same time, military law, as a system of norms that regulate military and civil-military relations, forms the normative and legal component of legal support for defense and, at the same time, is influenced by activities related to legal support for defense on the content and priority of military-legal regulation, on the structure and qualitative characteristics of military law. In general, in modern conditions, legal support for defense objectifies changes to military legislation that are intended to achieve effective legal regulation of military and civil-military relations during the performance of tasks related to administration in the field of defense, resource provision for defense measures, mobilization preparation and mobilization, military service, combat use of troops, ensuring military discipline, maintaining military law and order, and social protection of military personnel and their families, which in turn necessitates for effective law enforcement the establishment and organization of a military justice system.

Key words: military law, legal support for defense, military security, military administrative law, operational law, military disciplinary law, mobilization preparation and mobilization, military service law, social protection of military personnel and their families, military law and order, military justice system.

Постановка проблеми. Наукові дослідження військового права в системі права України відображають загальний рівень ставлення до проблем забезпечення оборони у сучасному суспільстві. Військове право України в осяжному минулому та до сьогодення зазнало певних еволюційних змін, які, на жаль, не завжди та далеко не в усьому визначалися реальними потребами забезпечення оборони та воєнної безпеки держави.

Від невизнання важливості військово-правової доктрини до соціального декларування пріоритетності військово-правових досліджень – так виглядає еволюція військового права України у національній правовій системі, у вітчизняній науковій думці. Водночас військові та цивільно-військові відносини, що утворюють сферу оборони, мають виключно правову природу, адже не урегульованих нормами права відносин у цій важливій суспільній сфері не існує та не може

існувати внаслідок об'єктивної необхідності визначити ті правила поведінки, ті статусні ознаки суб'єктів сфери оборони, які дозволяють ефективно здійснювати захист національних інтересів від потенційних і реальних воєнних загроз.

Діяльнісна основа військового права полягає у правовому забезпеченні оборони, воєнної безпеки, що поряд з військовим законодавством, яке відображає статичні характеристики військового права, формує військово-правову реальність, що зазнає системних змін внаслідок збройного конфлікту.

Стан опрацювання проблематики. Сучасна доктрина військового права України засновується на ґрунтовних наукових розробках проблеми військового права у системі права України як окремої галузі права, що має комплексні ознаки [1]. Водночас наукова позиція щодо військового права як комплексної галузі права [2] зазнала певної еволюції та змін, що спричинені фундаментальними розробками проблеми вітчизняної системи права у наукових працях О.В. Петришина, С.П. Погребняка [3], а також загальнотеоретичним опрацюванням проблеми комплексних галузей права Л.М. Добробог [4]. Відтак військове право розглядається як самостійна галузь національної системи права, що, окрім інших характеристик, використовує необхідні для військово-правового регулювання суспільних відносин правові режими суміжних галузей права, насамперед конституційного права. Комплексні ознаки військового права визнані вторинними, такими що є необхідними, але не визначальними [5, с.95-99] для військово-правової реальності, де пріоритет віддається телеологічному призначенню військового права – правовому забезпеченню оборони, воєнної безпеки [6].

Зазначена наукова позиція знайшла свій розвиток у розробках науковців Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України», що здійснені у контексті дослідження взаємодії та взаємного впливу права національної безпеки та військового права, теоретичних і організаційних основ становлення системи військової юстиції, розвитку законодавства у сфері оборони [7, с. 61–626]. Такими, що заслуговують на увагу і знайшли певне практичне застосування, є доктринальні розробки права національної безпеки та військового права як галузі юридичної науки [8]. Вказана позиція потребує подальшого практичного втілення у відповідних організаційних рішеннях і діях, які є цілком очікуваними у складному процесі реформування правничої науки. Натомість, питання військового права, як навчальної дисципліни, зазнало необхідного навчально-методичного обґрунтування та упровадження в освітній процес, що відображено, зокрема, у підготовлених науковцями відповідних навчально-практичних посібників [5], підручниках [9]. Необхідно зауважити, що забезпечення в освітньому процесі навчальної дисципліни «військове право» здійснюється упродовж тривалого періоду у вищих військових навчальних закладах, які готують військових юристів, у тому числі для правоохоронних органів. Зокрема, така навчальна дисципліна успішно впроваджена в освітній процес у Державному вищому навчальному закладі «Ужгородський національний університет».

Отже, сучасна юриспруденція представлена загалом всебічними науковими дослідженнями проблеми військового права у системі національного права. Водночас, здійснені плідні розробки С.М. Мельником, В.Й. Пашинським, М.І. Карпенком, М.В. Беланюк, В.О. Вдовитченком, В.Ф. Залужним, О.П. Котляренком, О.В. Кривенком, М.М. Прохоренком, В.В. Топольницьким, М.С. Туркотом, І.М. Шопіною та іншими дослідниками наукових напрямів військово-правової проблематики, які мають прикладне значення. Проте необхідно визнати, що фундаментальні наукові дослідження військового права у контексті правового забезпечення оборони, воєнної безпеки потребують відповідної уваги та подальших розробок.

Метою цього дослідження є визначення особливостей змісту та дії військового права в умовах сучасного збройного конфлікту, діяльнісна характеристика військового права у контексті правового забезпечення оборони, воєнної безпеки України з урахуванням змін у військово-правовій реальності, що відбулися під час відсічі російської агресії проти України.

Виклад основного матеріалу. Розвиток військового права України у сучасних умовах відбувається під впливом збройного конфлікту, причиною якого є агресія рф, що безумовно суттєво позначилось на соціальній значущості військово-правової проблематики з огляду на необхідність захисту національних інтересів України від реальних воєнних загроз. Парадигма військового права розкривається у напрямку досягнення мети цієї галузі права, якою є по суті ефективне правове забезпечення оборони, досягнення стану воєнної безпеки. Мета військового права значно актуалізувалася в умовах відсічі збройної агресії рф проти України. Інтенсивний збройний конфлікт, що

характеризується масштабністю застосування сил і засобів, сучасної високотехнологічної зброї, має наслідки, які полягають у значних людських втратах, у знищенні озброєння, військової техніки, у постійній зміні оперативної-тактичної обстановки на лінії бойового зіткнення, у впливі численних факторів, насамперед, технологічного походження, на організацію та ведення оборонних, наступальних операцій. Примітною ознакою агресії РФ проти України стали системні, масштабні комбіновані ракетно-дронові удари агресора по населених пунктах України, які мають усі ознаки воєнних злочинів, супроводжуються загибеллю мирного населення, спричиненням потерпілим тілесних ушкоджень різної тяжкості, знищенням цивільної інфраструктури, руйнуванням житлових будинків тощо. Такий стан реальних загроз цивілізаційному існуванню українського суспільства, окрім суто технологічного вирішення проблеми, вимагає вжиття необхідних і достатніх організаційно-правових заходів щодо забезпечення ефективної оборони, у тому числі протиповітряної та протиракетної оборони. Власне організація ефективної оборони України напряму залежить від вирішення військовим правом, організаційних проблем застосування комплексу заходів, що визначають стан воєнної безпеки.

Практика наочно демонструє, що умови сучасної війни потребують відповідного рівню інтенсивності збройного конфлікту ефективного військового управління, якісної підготовки та використання мобілізаційних ресурсів, залучення нових, більш сучасних сил і засобів, нових зразків озброєння, військової техніки, новітніх технологій. Однак, варто погодитися з тим, що без діяльного, підготовленого фахівця, якому доступні новітні технології та відповідні програми управління складною технікою, який має відповідний рівень освіти та практичних навичок, який розуміє своє призначення та володіє необхідними алгоритмами дій під час бою, перемогти у сучасному збройному конфлікті неможливо [10, с. 65–68].

Відтак, технологічні зміни у сучасній війні призводять до зміни змісту та якісних ознак військових відносин. Зазначені обставини з необхідністю змінюють зміст військового права, розширюють його діяльну сферу. Статичні показники військового права, норми військового законодавства, стабільність яких не викликала сумнівів у мирний час, в умовах інтенсивного збройного конфлікту також зазнають змін.

Спостерігається тенденція щодо постійної плінності військово-правової норми у її узагальненому значенні – відбувається адаптивна зміна змісту, форми та спрямованості військово-правових норм відповідно до характеру та змісту військових відносин, які складаються в умовах інтенсивного збройного конфлікту. Зазнають змін норми військового законодавства щодо визначення відповідних правил поведінки, яких вимагають умови збройного конфлікту. Водночас вказана загальна тенденція не в усіх випадках має необхідне правове вирішення, що створює певні контекстуальні проблеми правового забезпечення оборони.

Такі проблеми стосуються чи не усіх сфер військово-правового регулювання, а тому підлягають як доктринальному опрацюванню, так і практичному вирішенню, насамперед, у здійсненні правотворчої діяльності, кодифікації військового законодавства [11]. Правозастосовна практика також стає залежною від умов збройного конфлікту, що відображається на змісті та характері діяльності у сфері оборони відповідних державних інститутів, у тому числі правоохоронних органів, органів правосуддя. У своєму узагальненому значенні військово-правова практика, формуючи програму діяльної характеристики військового права, відповідає на виклики, які іманентно присутні у збройному конфлікті високої інтенсивності та непрогнозованої тривалості, та змінюється настільки непередбачувано, що статичні показники військового права стають залежними від визначених практикою умов, потребують оперативного втручання щодо внесення змін до військового законодавства. Проте важливо щоб зміни до військового законодавства відбувалися виключно на запит щодо підвищення ефективності сектору безпеки і оборони, урахували усі чинники та усі ризики, які можуть бути наслідком невивірених, необґрунтованих дій і рішень щодо внесення змін до нормативно-правових актів, які регулюють військові відносини. Правотворчість у воєнній сфері в умовах сучасної війни набуває ознак виключно точної, обрамленої якісною доктриною, правової практики, яка може бути результатом діяльності лише фахівців у цій сфері, здатних на професійному рівні, усвідомлено та передбачувано на майбутнє запропонувати та упровадити відповідні зміни до військового законодавства.

Військово-правова реальність в умовах збройного конфлікту визначає відповідні напрями розвитку військово-правової доктрини, передбачає ті напрями наукових досліджень, які мають бути зорієнтовані на досягнення практичних результатів щодо правового забезпечення воєнної

безпеки, оборони держави. Військове право та правове забезпечення оборони мають об'єктивні дихотомічні зв'язки, які демонструють діяльнісну характеристику галузевої природи військового права щодо впливу на суспільні відносини у сфері оборони. Військове право як система норм, що здійснюють правове регулювання військових, цивільно-військових відносин, утворює нормативно-правову складову правового забезпечення оборони та водночас зазнає впливу діяльності щодо правового забезпечення оборони на зміст і пріоритетність військово-правового регулювання, на структуру та якісні характеристики військового права.

Правове забезпечення оборони виступає складним концептом, що поєднує різні напрями правового впливу на відносини у сфері оборони з метою підготовки держави до збройного захисту та захист держави під час збройного конфлікту. Правове забезпечення оборони необхідно розглядати у контексті галузевого впливу права на вирішення завдань оборони. Серед піднятих та розглянутих у наукових дослідженнях розробок виокремлюється, окрім військово-правових питань, широкий спектр проблем адміністративно-правового забезпечення оборони [12], науковці приділили певну увагу дослідженню проблем кримінально-правового забезпечення оборони (кримінально-правового забезпечення воєнної безпеки) [13].

Натомість концепт правового забезпечення у загальнотеоретичній юриспруденції постає системною діяльністю щодо впливу права на певну сферу суспільних відносин. У змісті правового забезпечення важливими є ознаки, що стосуються:

1) діяльності визначених у Конституції та законах України суб'єктів, яка спрямована на отримання певного правового результату та вирішення завдань щодо досягнення соціально значущої мети за допомогою права;

2) відповідності такої діяльності праву.

Отже, правове забезпечення оборони є діяльністю визначених законодавством суб'єктів, що полягає у здійсненні правового впливу на відносини у сфері оборони з метою підготовки держави до збройного захисту та захисту держави під час збройного конфлікту.

Правове забезпечення оборони, воєнної безпеки характеризується як цілісна діяльність, що має ознаки певного механізму, складові якого взаємодіють, доповнюють спроможності один одного, досягаючи найбільшого ефекту дії права загалом і військового права зокрема у воєнній сфері, у сфері оборони. Механізм правового забезпечення оборони, воєнної безпеки розглядається як єдність нормативно-правової, інституційної складових і відповідних юридичних процедур, що здійснюють системний правовий вплив на захист національних інтересів від воєнних загроз.

Військове право формує механізм правового забезпечення оборони, воєнної безпеки, найбільш відчутним є вплив військового права на вирішення організаційних питань, визначення змісту військово-правових інститутів, їхніх статусів, встановлення певних правил поведінки, а також визначення відповідальності, застосування відповідних юридичних процедур на основі правових режимів, що є необхідними для досягнення мети – воєнної безпеки. Військове право містить необхідні нормативно-правові ресурси механізму правового забезпечення воєнної безпеки, які стосуються інституційно-функціональної діяльності державних органів у складі сектору безпеки і оборони держави, та, насамперед, сил оборони. Неодмінною ознакою якісного впливу військового права на механізм правового забезпечення воєнної безпеки є правове регулювання та правозастосування у сфері адміністративної діяльності органів військового управління, військового командування, а ще більшою мірою – адміністрування органів державної влади відповідно до їх повноважень щодо забезпечення оборони [14].

Військово-адміністративне право в умовах відсічі збройної агресії спрямовує свій вплив на системне вирішення завдань щодо управління силами оборони у складних умовах воєнних, бойових дій, забезпечення необхідними та достатніми ресурсами, реалізації оперативно-тактичних замислів щодо отримання переваги над ворогом, щодо організації та проведення оборонних і наступальних операцій. Військово-адміністративне право в умовах відсічі збройної агресії рф проти України все більше залежить від необхідності вирішення завдань організації оборони, мобілізації та використання ресурсів, де центральною проблемою залишається не лише мобілізація людських ресурсів, але й переведення економіки держави на умови особливого періоду, воєнного стану, що має пріоритетне значення. Мобілізаційна підготовка та мобілізація справедливо розглядаються важливими складовими організації оборони [15].

Посилення взаємодії військово-адміністративного права з правом мобілізаційної підготовки та мобілізації стає нагальною потребою військово-правового регулювання, що здійснюється з

використанням можливостей механізму правового забезпечення оборони, воєнної безпеки. Право мобілізаційної підготовки та мобілізації, як інститут військового права, в особливий період, в умовах воєнного стану виявляє усі ознаки, властивості військово-правового регулювання, що визначають здатність забезпечувати оборону необхідними мобілізаційними ресурсами, серед яких людські ресурси, хоча і є важливими, однак не є достатніми за умов відсутності необхідних для забезпечення оборони держави матеріальних, фінансових, технологічних, виробничих ресурсів.

Правове регулювання мобілізаційної підготовки та мобілізації, як особливого характеру військових та цивільно-військових відносин, в умовах триваючого збройного конфлікту високої інтенсивності з використанням новітніх технологій, зосереджується на вирішенні основних завдань, які виконують сили оборони. Проте так необхідна проактивність правового регулювання мобілізаційної підготовки та мобілізації з метою ефективного вирішення завдань щодо підготовки держави до оборони та здійснення заходів з оборони під час збройного конфлікту залежить від встановлення та використання тих нормативів і правил, які мають загальнообов'язковий характер для усіх учасників відносин щодо мобілізації. Вказані нормативи, правила поведінки можуть бути реалізовані вчасно, повно виключно за умови ефективного адміністрування у сфері оборони, що є предметом правового регулювання військово-адміністративного права.

Іншою, не менш важливою проблемою механізму правового забезпечення воєнної безпеки, яка вирішується військово-адміністративним правом, є формування такої системи військового управління процесами використання сил оборони, яка дозволяє ефективно впливати на діяльність військових частин, підрозділів в умовах оборонного або ж наступального боїв для досягнення поставлених задач. Розвиток форм і способів застосування Збройних Сил України для відсічі збройної агресії в сучасних умовах, на думку науковців, набувають особливої актуальності [16]. Прослідковується важливий зв'язок між військово-адміністративним та військово-операційним (операційним) правом і такий зв'язок посилюється із загостренням обстановки на лінії бойового зіткнення, вимагає своєчасного, правильного, відповідного оперативно-тактичній, тактичній обстановці управлінського реагування на існуючі загрози та ускладнення. Свого вирішення в умовах сучасного збройного конфлікту очікує проблема правового регулювання бойового застосування військ, як правового інституту, що належить до операційного права у системі військового права. Адже Бойовий статут механізованих і танкових військ Сухопутних військ Збройних Сил України у чинній його редакції не лише неповною мірою відображає потреби щодо організації сучасного бою, але й за певних умов стає на заваді щодо прийняття правильних та ефективних рішень.

В умовах збройного конфлікту, який має характер війни на виснаження, актуалізуються питання, що є предметом правового регулювання права військової служби, як генерального інституту військового права або ж – підгалузі військового права [17]. Право військової служби у механізмі правового забезпечення воєнної безпеки синхронізує свою дію з правовим інститутом мобілізації, встановлює ті нормативи, що є важливими для успішного вирішення завдань комплектування військових частин і бойових підрозділів. Новаційного характеру набуває правовий інститут рекрутингу, визначення пріоритетів у прийнятті на військову службу відповідно до запитів, що формуються під час воєнних, бойових дій.

Найбільш консервативним інститутом військового права в усі періоди розвитку сфери оборони залишається військово-дисциплінарне право. Однак в умовах сучасного збройного конфлікту ціла низка нормативів військово-дисциплінарного права діють неефективно через неможливість слідувати жорсткій процедурі. Особливо актуальними є питання перспективної системи дисциплінарної відповідальності військовослужбовців у контексті євроатлантичної інтеграції України [17]. Відтак, першочергового значення набувають норми, що стосуються віддання наказів і відповідальності за невиконання відданих наказів або ж – за невчасне та неточне виконання вимог наказів. Інша сторона проблеми – законність військових наказів, що має не менше значення, ніж по суті зміст наказу про вчинення підлеглими певних дій, необхідних для виконання бойових задач. Тут також проглядається тісний взаємозв'язок інститутів військового права – правовий режим управління боєм визначає відповідність військових наказів нормативам, визначеним військово-адміністративним, операційним правом, формує законний зміст наказів та зобов'язує до їх виконання.

Військово-дисциплінарне право є правовою основою військового правопорядку, проте військовий правопорядок має більш широкий зміст та підтверджує дієвість військового права і права загалом у військових і цивільно-військових відносинах, які виникають, існують, мають законне

вирішення у сфері оборони. Військовий правопорядок має надважливе значення для формування бойових спроможностей підрозділів, військових частин та з'єднань, а більш узагальнено – для сил оборони. Правові заходи оборони держави спрямовані на підтримання військового правопорядку і в цьому є певна закономірність, яка виявляється досить виразно під час збройного конфлікту. Правове забезпечення оборони через дію військового права завдяки механізму правового забезпечення оборони, воєнної безпеки виявляється, насамперед, у якісних характеристиках стану військового правопорядку.

Водночас, як засвідчує практика формування та реалізації воєнної політики, механізм правового забезпечення оборони, воєнної безпеки втрачає свою ефективність у відсутність системи військової юстиції [19]. Існують усі підстави для висновку про те, що система військової юстиції, як нормативно-інституційна, функціональна система військового права містить необхідні правові ресурси для дії права у сфері національної безпеки загалом та у сфері оборони, забезпечення воєнної безпеки зокрема.

Механізм правового забезпечення оборони, воєнної безпеки, як і система військової юстиції, зосереджує військово-правовий вплив на забезпечення військового правопорядку, де поєднуються завдання щодо підтримання спроможності сил оборони виконувати задачі за призначенням під час збройного конфлікту із завданнями щодо охорони та захисту прав, законних інтересів військовослужбовців. Правовий інститут соціального захисту військовослужбовців, членів їхніх сімей у військовому праві містить норми та юридичні процедури, що у своїй єдності та системній дії дозволяють гарантувати реалізацію прав, законних інтересів військовослужбовців відповідно до визначеного Конституцією України та військового законодавства статусу.

В умовах інтенсивного збройного конфлікту правовий інститут соціального захисту військовослужбовців найбільш відчутно виявляє свої ознаки належності до сфери забезпечення національної безпеки, на чому зосереджують увагу науковці [20], є невід'ємним, органічним системним елементом правових заходів у системі заходів оборони держави та розраховує на ефективну дію системи військової юстиції.

Висновки. Військове право в сучасних умовах відсічі збройної агресії РФ проти України потребує модернізації з урахуванням вимог механізму правового забезпечення оборони, який визначає діяльнісну основу військового права відповідно до змін у структурі, змісті військових, цивільно-військових відносин, обумовлених сучасним збройним конфліктом значної інтенсивності з невизначеними темпоральними ознаками та високим технологічним рівнем організації, ведення воєнних, бойових дій. Права та обов'язки учасників військових, цивільно-військових відносин, утворюючи зміст військового права, в умовах сучасного збройного конфлікту набувають особливих ознак, необхідних для забезпечення воєнної безпеки, як мети військового права. Такі зміни характерні для усіх інституційних утворень військового права, однак більш виразними є у військово-адміністративному, військово-операційному (операційному) праві, у правових інститутах мобілізаційної підготовки та мобілізації, бойового застосування військ, соціального захисту військовослужбовців і членів їхніх сімей, а також у праві військової служби.

Дія військового права в умовах сучасного збройного конфлікту актуалізує заходи щодо правового забезпечення оборони та об'єктивує зміни до військового законодавства. Такі зміни з урахуванням військово-правової реальності, що сформувалася під час відсічі російської агресії проти України, вимагають фахового вирішення та мають досягти ефективного правового регулювання військових, цивільно-військових відносин під час виконання завдань щодо адміністрування у сфері оборони, ресурсного забезпечення заходів оборони, бойового застосування військ, мобілізаційної підготовки та мобілізації, проходження військової служби, забезпечення військової дисципліни, підтримання військового правопорядку, соціального захисту військовослужбовців, членів їхніх сімей, що своєю чергою обумовлює необхідність утворення та організації діяльності системи військової юстиції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Богуцький П.П. Військове право у системі права України: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.01. Одеська національна юридична академія. Одеса, 2009. 23 с.
2. Богуцький П.П. Військове право України: джерела, структура та розвиток: монографія. Одеса: Фенікс, 2008. 185 с.

3. Петришин О.В., Погребняк С.П. Система права: загальнотеоретична характеристика. *Право України*. 2017. № 5. С. 9–17.
4. Добробог Л.М. Закономірності виникнення, розвитку та функціонування комплексної галузі права як елемента системи права: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. 40 с.
5. Богущкий П.П. Право національної безпеки та військове право: сучасні виклики: навчальний посібник. Державна наукова установа «Інститут інформації, безпеки і права НАПрН України. Київ; Одеса: Фенікс, 2023. 252 с.
6. Правові основи воєнної безпеки України: монографія / колектив авторів. Львів: НАСВ. 2016. 188 с.
7. Правнича наука та законодавство України: європейський вектор розвитку в умовах воєнного стану: монографія / редкол.: В.А. Журавель (співголова), Н.С. Кузнєцова (співголова), О.М. Бандурка та ін.. Нац. акад. прав. наук України. Харків: Право, 2023. 902 с.
8. Пилипчук В.Г., Богущкий П.П., Доронін І. М. Теоретичні основи та пріоритети розвитку права національної безпеки. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2021. Т. 28, № 2. С. 66–75.
9. Військове право України: підручник / кол. авторів. Київ: НУОУ ім. Івана Черняховського. 2019. 392 с.
10. Макфейт Шон Нові правила війни. Перемога в епоху тривалого хаосу. К.: Наш Формат. 2023. 256 с.
11. Котляренко О.П., Чухрай І.Ю., Остапенко А.І. Концептуальні питання кодифікації законодавства у сфері оборони України. *Юридичний електронний журнал*. 2023. № 7. С. 40–44. URL: http://www.lsej.org.ua/7_2023/7.pdf.
12. Пашинський В.Й. Забезпечення оборони України: адміністративно-правові аспекти: монографія. Київ. ФОП Маслаков. 2018. 408 с.
13. Карпенко М.І. Військові злочини: питання теорії, законодавства і практики: монографія / за заг. ред. В.К. Матвійчука. Київ: ЗВО «Національна академія управління». 2019. 458 с.
14. Богущкий П.П. Публічне адміністрування у сфері оборони України: телеологія воєнної безпеки. *Право України*. 2024. № 8. С. 71–82.
15. Волотівський П.Б. Мобілізаційна підготовка та мобілізація – важливі складові організації оборони України. *Наука і оборона*. 2019. № 4. С. 13–19.
16. Лобко М.М., Фучко А.Й. Деякі аспекти розвитку форм і способів застосування Збройних Сил України для відсічі збройної агресії в сучасних умовах. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України*. 2020. № 1. С. 26–34.
17. Богущкий П.П. Концептуальні основи правового режиму військової служби. *Вісник національної академії прокуратури*. 2012. № 3. С. 102–105.
18. Залужний В.Ф., Шапгала С.О., Кримець Л.В., Пашинський В.Й. Концептуальні засади формування перспективної системи дисциплінарної відповідальності військовослужбовців Збройних Сил України в контексті євроатлантичної інтеграції. *Наука і оборона*. 2023. № 1. С. 3–9.
19. Богущкий П.П. Воєнна політика і система військової юстиції: синергія воєнної безпеки. *Наука і оборона*. 2022. № 1. С. 10–15.
20. Наньєва М.І. Соціальний захист військовослужбовців: актуальні питання сьогодення. *Академічні візії*. 2025. № 4. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1931>.